

психіки, що впливають на основу вибору підлітком того чи іншого типу поведінки, а особливо в складі організованої групи чи злочинної організації.

Ключові слова: мотив, неповнолітній злочинець.

Summary

Juvenile deviant behavior analysis that the author made in this article shows that typical understanding of psychological processes and motives of deviance differs depending on the age of minors. That fact creates additional restrictions on the way of criminalizing juvenile delinquency.

Keywords: motive, juvenile delinquent.

УДК 343.9:343.43.001.71

В. М. Підгородинський

ЕВОЛЮЦІЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА

Сучасне міжнародне суспільство потерпає від багатьох злочинних проявів, серед яких не останнє місце займає торгівля людьми. Досить важко встановити, коли саме виникло це явище, однак однозначно відомо, що торгівля людьми виникла не сьогодні і історія її існування має дуже довге коріння. З метою більш ефективної боротьби з цим злочином вважаємо, що дуже корисно буде дослідити причини виникнення цього явища та еволюцію ставлення до нього з боку суспільства.

Торгівля людьми з самого початку її виникнення була досить міцно пов'язана з таким явищем, як рабство, в якому зазвичай опиняються потерпілі від цього злочину. Слід зазначити, що у самих первісних суспільствах, які вели звіроловний спосіб життя, рабства не існувало. Не зустрічається воно також і у пастуших племен, оскільки праця тут не дуже важка, а нагляд за рабами потребує серйозних примусових заходів. Але з часом, коли суспільство стає більш організованим, виникає необхідність в особливих заходах, спрямованих на те, щоб, по можливості, більш вигідно забезпечувати цю суспільну організацію їжею, виховувати дітей та ін. Рабство з'являється з появою землеробства і особливо розвивається у промисловому суспільстві [1, 36].

Отже, рабство і, відповідно, работоргівля не завжди існували. Як не парадоксально, вони були певним прогресом у розвитку суспільства, який виражався у тому, що воїни перестали вбивати і поїдати переможених, а почали використовувати їх як дешеву робочу силу. Для того щоб люди змогли до цього додуматися, повинні були скластися певні умови і, перш за все, можливість діставати від праці раба вигоду.

Ще однією причиною досить тривалого невпровадження рабства, з точки зору окремих істориків, було те, що у самих первісних людей усю важку роботу виконували жінки. В усіх первісних цивілізаціях жінка займала місце домашньої тварини. По суті, з нею поводитися як з рабинею. В самому ж рабстві потреби не відчувалося [2, 21].

Слід зауважити, що з самого початку свого зародження рабство не було основою виробництва. Хоча праця рабів використовувалася і в землеробстві, і у скотарстві, все ж ведуча роль у господарській діяльності належала вільним людям. Так, у Стародавній Греції гомерівського періоду раби не могли визнаватися як основна виробнича сила, оскільки рядові члени общини самі обробляли свої земельні наділи [3, 140].

Однак, із розвитком суспільства, за часів розкладання родової общини, лише рабський труд і рабське виробництво, які являли першу форму експлуатації і першу форму поділу суспільства на класи, могли створити базу для виробництва на ринок товарів і для отримання з цією метою усе більш значного і до того ж у дедалі зростаючих кількостях додаткового продукту, оскільки лише за рахунок додаткового часу праці рабів можливо було отримати цей додатковий продукт.

Таким чином, рабство знову-таки стало фактором, який сприяв розвитку стародавнього суспільства. З часом у рабів виробляється звичка працювати, яка передається із покоління в покоління. Зі збільшенням кількості рабів зростає спеціалізація, з'являються нові економічні функції. З іншого боку, поки населення ще не велике, труд рабів дає значно більше, аніж необхідно на їх утримання.

Але вигідність рабів з часом зменшується. Настає період, коли при невільничій праці виробництво перестає збільшуватися. Населення стає усе більш густішим, утримання раба — дорожчим. У свою чергу, техніка видобування і оброблення, при розумовій відсталості, яка рано чи пізно повинна охопити всіх рабів, не може вже більше розвиватися. Труд, який примушується під страхом покарання, сам по собі є неуспішним і непродуктивним: навіть фізичну силу раби застосовують у роботі наполовину. Все це підірвало інститут рабства.

К. Маркс і Ф. Енгельс стверджували, що «ті держави, які не перестроювалися — гинули або були підкорені іншими, більш сильними державами. Так, Греція була підкорена Македонією, а трохи пізніше Римом. Однак до тих пір, поки ці останні великі держави, у свою чергу, покояться на рабській праці, відбувається лише зміна центру, а весь процес повторюється лише на більш високому рівні, поки кінець-кінцем, навіть Рим не був підкорений народом, який увів замість рабського інший, новий, спосіб виробництва» [4, 450].

Можна зробити висновок про те, що рабство, будучи певним прогресом у розвитку суспільства, в результаті зжило себе, — стало явищем, яке гальмувало розвиток суспільства.

Торгівля людьми, яка виникла одночасно з рабством, була дуже поширеною у стародавньому суспільстві. У Стародавній Греції раба можна було продати, подарувати, виміняти. Обмін і купівля були засобом роздобути собі рабів для тих, хто сам не займався розбоєм або війною. Царі отримували від цього таку ж вигоду, як і морські розбійники, торгівля рабами для яких стала ремеслом. Дуже великі гроші у Стародавньому Римі давала торгівля гладіаторами. Імператор Калігула отримував із цього величезний прибуток, примушуючи консулів і преторів купувати за астрономічними цінами бійців, які залишилися

у нього після боїв. Був випадок, коли один із преторів, Апоній Сатурній, заснув на одному з таких аукціонів і Гай порадив глашатаю звернути увагу на нього, оскільки той постійно кивав головою. Скінчився торг лише після того як йому були продані тринадцять гладіаторів за дев'ять мільйонів сестерціїв [5, 26]. Деякі підлеглі, втрачаючи таким чином усі свої гроші, здійснювали самогубство.

Торгівлю людьми, яку з давніх часів вели фінікійці на узбережжі Греції, самі греки продовжили біля берегів Сіцилії [6, 140]. Купляли рабів у Сирії, Понте, Фрігії, Лідії, Фракії. Важливим ринком збуту були Афіни, причому місто обкладало податком кожну угоду купівлі-продажу раба. Однак ніщо не могло зрівнятися з такими центрами работоргівлі, як Ефес, Хіос, Самос, Делос [7, 17]. Із них дуже славився Делос, де в один день продавали по декілька десятків тисяч рабів.

Закон передбачав різні заходи для запобігання обманам у торгівлі людьми і захисту інтересів держави і приватних осіб. Оскільки работоргівля підлягала оподаткуванню, то купці часто приховували справжню ціну свого товару. Серед окремих вимог, які встановлював закон, був обов'язок продавця повідомляти про всі недоліки товару. У випадку обману покупець міг пред'явити проти нього позов. Встановлювалася також відповідальність за такі недоліки товару, що позбавляють можливості належним чином користуватися ним. Продавцям ставилося також в обов'язок привселюдно попереджати під час продажу про хвороби або недоліки кожного раба [7, 51].

Середня вартість раба мінялася з огляду на час, обставини і якість раба. Обіг людського товару приносив казні величезні прибутки, оскільки ввезення, вивезення і продаж рабів були обкладені податками. У Римі були встановлені такі податки: з євнуха стягували $1/8$, а з останніх — $1/40$ вартості. Август приєднав до них додатковий податок — $1/50$ вартості, який стягувався при продажу [2, 271].

Особливих масштабів торгівля людьми набирала у ході війн. Важко назвати яку-небудь війну Стародавнього Риму, яка не приводила б до рабства переможених народів. Римські воєнні вожді завжди похвалялися своїми здобутками. Так, Цезар повідомляє, що за час підкорення Галії він продав у рабство 53 тис. полонених. Кількість же всього поневоленого Цезарем народу, за свідченнями істориків Плутарха і Аппіана, доходить до 1 млн чоловік [8, 19].

Історії відомий також випадок, коли під час мідійської війни афіняни, під проводом Мільтіадома, взяли місто Епон і продали у рабство всіх його жителів [2, 232].

Іншим джерелом работоргівлі було викрадення людей, яке було дуже поширене в античному світі. За розповідями Одиссея, іноземні купці досить часто заховували людей у Греції і продавали їх у рабство [9, 64]. Розбійники діяли як на суші, так і на морі. Про це згадував також Гомер. Цілі міста страждали від нападів піратів, найбільш жорстокими з яких були кілікійські пірати. На думку грецького географа Стратона, різке зростання кілікійського піратства і пов'язаної з ним работоргівлі почалося з повстання Діодота Трифона проти царя Деметрія II у 145 році до н. е. Свою «здобич» пірати продавали на пуб-

лічних ринках. У 67 році до н. е. Помпею вдалося знищити політичний вплив морських розбійників, але їх ремесло продовжувало існувати [5, 150–151].

У багатьох народів існував звичай, відповідно до якого батько сімейства мав право продавати своїх дітей. Така норма існувала у багатьох африканських, мусульманських народів, а також у Стародавньому Римі. Були випадки, коли батько відмовлявся від дитини і її «викидали» на вулицю, де вона перетворювалася на раба. За римськими законами, батько мав необмежену владу над своїми дітьми. Павел, один із римських юристів пізнього періоду, вказує на те, що батько має невід'ємне і необмежене право над життям своїх дітей. Він має право продати їх, «викинути» або навіть вбити [8, 18]. У Стародавньому Китаї також дуже поширеним був продаж дітей [2, 232]. Крім цього, у Стародавньому Римі і деяких азійських народів чоловік мав право продавати свою дружину. При цьому була потрібна згода дружини. При укладенні ж договору застави згода жінки, яка виступала в ролі предмета угоди, — була не потрібною [2, 195].

У Стародавньому Римі перетворення на раба було закріплене навіть на законодавчому рівні. Законами XII Таблиць (біля 450 р. до н. е.) особливо захищалася приватна власність рабовласника і офіційно узаконювалось перетворення боржника на раба. Якщо боржників, який працює у пана, не вдавалося у визначений термін заплатити борг, його заковували в ланцюги, і протягом 60 днів він повинен був перебувати в ув'язненні. Якщо за цей час його борг ніхто не сплачував, він присуджувався господарю і той міг його вбити або продати [10, 143–144]. Селяни боролися проти свого поневолення. В результаті цього було прийнято Закон Петелія 326 року, згідно з яким борг забезпечувався лише майном, а не особистістю боржника. Але закон цей досить часто порушувався [8, 17].

Судові і каральні заходи також сприяли торгівлі людьми, оскільки звичайною ходовою монетою були раби і всі позови за злочини і провини стягалися саме цією монетою. Якщо ж у винуваті особи не було ні рабів, ні відповідного товару, то її саму продавали у неволю [2, 48].

Але з часом все ж таки масштаби работоргівлі потроху зменшуються, умови рабства, шляхом дуже довгої еволюції, змінюються на кращі. Розумний погляд на власну господарську вигоду змушував рабовласників до більш бережливого ставлення до рабів. Це зумовлювалося також і політичною розсудливістю, оскільки раби в кількісному відношенні перевищували вільні класи населення. Зрештою, рабів під своє покровительство бере закон, яким, правда, ще раніше охоронялися домашні тварини. У цей час уже забороняється продавати дітей. Діоклетіон заборонив вільним людям продаватися у рабство, а кредиторам — продавати боржників. Особа, яка продала людину, наперед знаючи, що вона вільна, підлягала такому ж покаранню як і викрадач [2, 284].

В Єгипті раб, якого катував господар, мав право вимагати, щоб його продали і у цьому випадку суд був забов'язаний, за законом, призначити йому захисника, який відстоював би його права [2, 239]. Почали навіть розроблятися правила, які регулювали звільнення раба. У Греції раб міг сам відкупитися на волю.

У Київській Русі торгівля людьми обмежувалася нормами Руської Правди. Стаття 118 розширеної редакції Правди зазначала, що людина, яка отримала холопа не у господаря, зобов'язана була повернути його назад. У випадку, якщо під присягою вона доведе, що була введена в оману, то продавець повинен був повернути їй гроші. Якщо ж покупець знав про недійсність угоди, він втрачав гроші [11, 188]. В умовах феодального міста Київської Русі холоп економічно міг бути і не прив'язаним до господарства свого власника і міг діяти самостійно, хоча господар зберігав на нього свої права. Тому траплялися випадки, коли самі холопи продавали себе іншому господарю і за це отримували гроші [12, 125].

Продаж людини у рабство у Київській Русі ставився під контроль держави. При цьому закон оберігав вільних людей від примусового обернення їх на рабів. Стаття 110 Руської Правди, визначивши порядок продажу в холопи, разом із тим рекомендує спосіб, як можна уберегтися від небезпеки, щоб не потрапити до категорії рабів: якщо при продажу не було послухів або продаваний не бачив, що за нього платили гроші, він не ставав холопом [13, 87].

У ст. 61 Правди говорилося про заборону продажу паном закупа як холопа. Угода в такому випадку визнавалася недійсною, а пан карався і зобов'язаний був повернути гроші покупцю. Останній, у свою чергу, повинен був відпустити закупа на волю.

Руська Правда, серед інших видів покарання, зазначає такий вид покарання, як продаж (ст. 55). М. А. Дьяконов розуміє термін «продати» в буквальному розумінні — продаж збанкрутілого купця у рабство [14, 113]. Автор дослідження вважає досить влучною критику цієї точки зору Б. Д. Грековим, який зазначає, що «від продажу купця в рабство навряд чи можна було одержати таку велику суму, щоб вистачило розплатитися з кредиторами, серед яких є навіть князь» [15, 178]. Тому під терміном «продаж» слід було розуміти таку міру покарання, як штраф.

Київська Русь заключала договори з іншими країнами, в яких оберігала людей від незаконного продажу за кордон. Так, у договорі з Грецією визначалося, що у випадку такого продажу людина має бути повернена на Батьківщину [16, 135].

Взагалі з часом закон усе частіше захищає рабів. Закони Етельберта і Канута у середньовічній Англії забороняли продавати рабів жорстоким господарям. У середньовічній Італії також переважала думка щодо викорінення работоргівлі. Так, у 1288 році у Флоренції було видано указ, який забороняв продаж рабів (разом або окремо від землі, яку вони обробляли). У випадку такого продажу вони ставали вільними [7, 143].

Псковська судна грамота встановлювала страту за викрадення людей і продаж їх у неволю [17, 47].

Соборне уложення 1649 року в главі XX регламентувало взаємини феодалів з приводу володіння холопами і відносини між панами і холопами. Стаття 97 забороняла продаж татар, що прийняли православ'я, тому що «...по государеву указу крещёных людей никому продавать не велено». У ст. ст. 98–99 було ска-

зано про те, що полонені татари підлягали реєстрації в Холопському наказі. Там же реєструвалися акти дарування і купівлі-продажу татар [18, 225–226].

У Військовому Статуті (арт. 187), Морському Статуті (кн.V, гл. 32, арт. 125) Петра Великого встановлювалася страта за викрадення і продаж людей: «...коли хто людину украде і продасть, оному слід, коли доведеться, голову відітнути» [19, 362]. Зведенням законів Російської імперії, складеним за Повелінням імператора Миколи Павловича, вчинення зазначеного злочину каралося позбавленням майна, биттям батогами і засланням на каторжні роботи (ст. 429, гл. VI), таке ж покарання передбачалося і за викрадення дітей (ст. 430, гл. VI) [20, 23].

Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 року у 1885 році, у зв'язку зі скасуванням кріпосного права, було дещо змінене в сторону криміналізації самого тяжкого зазіхання на волю — поставлення людини у становище невільника (ст. ст. 1410 і 1411). Статтею 1410 Уложення передбачалося відповідальність за продаж у рабство чи взагалі передачу азіатам чи іншим народам кого-небудь з російських підданих чи осіб, які взагалі знаходилися під покровительством російських законів. За це призначалося каторга на строк від 8 до 10 років. По-друге, передбачалося покарання за безпосередню чи іншу участь у торгах африканськими неграми («за це призначається покарання, як за розбій на морях»). Підготовка корабля чи судна для торгу прирівнювалася по караності до організації шайки для розбою (ст. 1411) [21, 867].

У 1903 році Кримінальне уложення було ще дещо змінене та доповнене, зокрема, у ст. 501 була передбачена відповідальність за продаж або передачу людей у рабство чи в неволю, торгівлю неграми [22, 234–236]. Такі дії каралися каторгою строком не більше 8 років, а за участь у торзі чи готуванні до нього — направленням у виправний будинок.

В Європі однією з перших держав, де в національне законодавство було внесено норму, якою передбачалося відповідальність за торгівлю людьми, була Данія: 16 травня 1692 року вийшов королівський указ, який вимагав заборону работоргівлі. Сполучені Штати Америки у 1794 році заборонили своїм громадянам вести торгівлю невільниками з чужими країнами; потім вони заборонили ввезення рабів із Африки до країни. Наказ про це вийшов 2 березня 1807 року, однак набув чинності лише 1 січня 1808 року [7, 201–202].

Статті 235 і 236 Німецького уложення 1870 року закріпили відповідальність за вивезення неповнолітніх дівчат від батьків та опікунів з метою подальшої їх експлуатації у вигляді жебрацтва чи розбещення, а також вивезення одруженої жінки за допомогою обману, погроз чи фізичного насилля з метою розбещення [23, 110].

У Великій Британії ще у 1811 році Браугеном у парламент був проведений білль, яким було визнано торгівлю невільниками кримінальним злочином, за який передбачалося покарання засланням. Пізніше ця міра покарання була замінена на смертну кару [7, 197]. На жаль, у подальшому цей закон було відмінено. Однак у 1885 році було прийнято закон, за яким тюремному ув'язненню строком до 2 років, з примусовими роботами чи без них, підлягала особа,

яка вмовила молоду дівчину залишити державу з наміром передати її у публічний дім за кордоном [24, 189].

Невшательське кримінальне уложення 1891 року статтею 335 передбачало покарання за викрадення дівчини молодше за 16 років з метою вивезення її за кордон для подальшої сексуальної експлуатації. Такі дії каралися до 5 років позбавлення волі [23, 110]. Норвезьке кримінальне уложення 1902 року також карало тюремним ув'язненням строком до 4 років за зваблення жінки до легковажної поведінки за межами королівства [24, 189].

Таким чином, з моменту зародження суспільства таких явищ, як рабство і, відповідно, торгівля людьми, не існувало. Виникнувши як дешева робоча сила, досить тривалий час вони підтримувалися державами. Відомі пам'ятки права (Закони Хамураппі, XII Таблиць) містили норми, які регулювали порядок здійснення угод щодо придбання та збуту цих залежних людей. За переказами істориків навіть такі знамениті люди, як Колумб, який відкрив Америку, та Чарлі Чаплін — надзвичайно відомий комік світового масштабу, свого часу займалися таким ганебним промислом, як торгівля людьми [7, 170; 25]. З часом, суспільство почало виступати проти цього ганебного явища. Існують різні точки зору щодо причин відмови від рабства і работоргівлі. Адам Сміт говорив, що такий переворот стався за двох причин:

- 1) землевласникові було вигідно тримати вільних орендаторів, які працювали б самі на себе, оскільки таким чином вони краще обробляли землю;
- 2) правителі, побоюючись знатних вельмож і великих землевласників, допомагали мужикам [11, 134].

Отже, Сміт виділяв два фактори скасування рабства і работоргівлі у світі: політичний та економічний. Л.Н. Галенська припускала, що «з розвитком капіталістичних відносин рабський труд перестав бути вигідним, він уже не приносив промисловцям таких бажаних високих прибутків. Тому нічого немає дивного в тому, що міжнародне суспільство починає здійснювати нерішучі спроби заборонити рабство і работоргівлю» [26, 26].

Дійсно, розвиток відносин, засобів виробництва та моралі призвели до того, що окремі держави почали відмовлятися від рабства і вносити в законодавство норми, які передбачали відповідальність за торгівлю людьми. Першими були такі країни, як Данія, Німеччина, Велика Британія, Росія, Норвегія та ін. Звичайно, що ці норми спочатку були не досить досконалі. Вони або занадто однобоко підходили до цієї проблеми, або ж охоплювали цим терміном явища, які до торгівлі людьми мають досить посереднє відношення. Наприклад, вони передбачали відповідальність лише за торгівлю жінками, або ж торгівлю називалися також і випадки сексуальної експлуатації людей. Проте той факт, що такі норми почали з'являтися, було явним прогресом суспільства.

Суспільство не завжди визнавало торгівлю людьми злочином. Більше того, боротьба із цим явищем почалася лише декілька століть назад. На початку ж виникнення і протягом майже всього часу свого існування торгівля людьми підтримувалася державами. Це був вигідний промисел, який приносив країнам величезні прибутки. З часом розвиток господарських відносин, моралі

суспільства привели до того що торгівлю людьми почали засуджувати. Зокрема, Руська Правда оберігала вільних людей від продажу їх у рабство. Проте торгівля залежними людьми процвітала.

У XVII–XVIII століттях окремі країни визнали торгівлю людьми злочином, передбачивши у своїх законодавствах кримінальну відповідальність. Безперечно, ці норми спершу мали недоліки, проте їх введення було величезним проривом у розвитку суспільства.

Література

1. Энциклопедический словарь. Т. 51. Рабочая книжка-резолуция : Репрезентативное воспроизв. изд. Ф. А. БракГауз, И. А. Ефроп, 1890. — М. : Терра-Терра, 1992.
2. Летурно Ш. Эволюция рабств / пер. с фр. З. П. Журавской. — М. : Тип. «Высочайшее утверждение Т-ва И. Д. Сытина», 1897.
3. История Древнего мира. Древняя Греция / А. Н. Бадак, И. Е. Войнич, Н. М. Волчек [и др.]. — М. : Харвест, 1999.
4. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Т. XIV.
5. Хёфлинг Г. Римляне, рабы, гладиаторы : Спартак у ворот Рима : пер. с нем. / Гельмут Хёфлинг ; послесл. и коммент. Е. В. Ляпустиной. — М. : Мысль, 1992.
6. Машкин Н. А. История Древнего Рима. — М. : Гос. изд-во полит. лит., 1956.
7. Ипгрем Д. К. История рабства, от древнейших до новых времеп. — С.Пб. : Паровая скоропечатня А. Пороховщикова. Гороховая, № 12.
8. Мишулин А. В. Спартак. — М. : Учпедгиз, 1947.
9. Хрестоматия по истории Древней Греции / под ред. д-ра ист. наук Д. П. Калистова. — М. : Мысль, 1964.
10. Римъ. История и культура римскаго народа для любителей классической древности и для самообразования: Сочинение д-ра Вильгельма Вегпера. — 3-е рус., испр. и значит. доп. изд. / под ред. проф. В. И. Модестова. — М. : Изд. Товарищества М. О. Вольфъ, 1902. — Т. 1.
11. Памятники русского права. Вып. I / под ред. С. В. Юшкова. — М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1952.
12. Российское законодательство X–XX веков. В 9 т. Т. 1. Законодательство Древней Руси. — М. : Юрид. лит., 1984.
13. Греков Б. Д. Правда Русская : учеб. пособие. — М. ; Ленинград : Изд-во Акад. наук СССР, 1940.
14. Дьяконов М. А. Очерки общественного и государственного строя древней Руси. — Изд. 3-е. — М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1910.
15. Греков Б. Д. Київська Русь. — К. : Рад. шк., 1951.
16. Греков Б. Д. Крестьяне на Руси. С древнейших времеп до XVII века. — М. ; Ленинград : Изд-во Акад. наук СССР.
17. Владимирский-Буданов М. В. Хрестоматия по истории российского права. — Ярославль, 1871.
18. Российское законодательство X–XX веков. В 9 т. Т. 3. Акты Земских соборов. — М. : Юрид. лит., 1985.
19. Российское законодательство X–XX веков (Тексты и комментарии). В 9 т. Т. 4 / Под общ. ред. О. И. Чистякова. — М. : Юрид. лит., 1986.
20. Іващенко В. О. Торгівля жінками і дітьми : (кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби) : монографія. — К. : Атіка, 2004.
21. Тагапцев Н. С. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года. — 18-е изд., пересмотр. и доп. — Пг. : Гос. тип., 1915.
22. Маргулис М. С. Уголовное уложение 22 марта 1903 г. — С.Пб. : Тип. Спб. Т-ва Печат. и издат. дела «Труд», 1904.
23. Гогель С. К. Юридическая сторона вопроса о торговле белыми женщинами в целях разврата // Вестник права. — 1899. — № 5.
24. Дерожкинский В. Д. Международная борьба с торговлей женщинами // Журнал Министерства юстиции. — 1902. — № 8.
25. Великий актор чи злочинець? // Юридичний вісник України. — 2003. — 20–26 верес.
26. Галепская Л. Н. Международная борьба с преступностью. — М. : Междунар. отношения, 1972.

Анотація

У статті робиться паголос на тому, що на початку википсепця і протягом майже всього часу свого іспування торгівля людми підтримувалася державами. Це був вигідний промисел, який припосив країнам всличезпі прибутки. З часом розвиток господарських відпосип, моралі суспільства привели до того, що торгівлю людми почали засуджувати, але остаточні підстави криміналізації діянь, пов'язаних із незаконною торгівлею людми, виникають лише у XVIII віці.

Ключові слова: торгівля людми, криміналізація.

Summary

International human trafficking genesis and formation of grounds of criminal responsibility for this deeds constitute the main ideas of this article. Author show development of legal and moral consequences in connection with human trafficking.

Keywords: human trafficking, criminalization.

УДК 343.222

Л. О. Ужва

**ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА РІЗНІ ВИДИ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Питання диференціації юридичної відповідальності за різні види правопорушень останнім часом викликало жваву дискусію і серед науковців і серед практиків. Особливо актуальним є розмежування злочинів і адміністративних правопорушень, бо й дотепер залишаються остаточо невирішеними критерії такого відмежування.

У світлі євроінтеграційних прагнень України не менш актуальною є гармонізація національного законодавства до законодавства провідних країни ЄС та міжнародного права. Необхідність вирішення цих питань впливає також з вимог Конвенції про захист прав і основних свобод людини та практики Європейського суду з прав людини [1]. Від того, як будуть розв'язані ці проблеми в чинному законодавстві, залежить, якою мірою забезпечуватиметься дотримання прав і основних свобод людини і громадянина в Україні.

Розгляд вищезазначеної проблематики є метою цієї статті.

Серед вітчизняних вчених даній проблемі присвячені окремі роботи Е. А. Васильєва, І. П. Голосніченка, Ю. М. Грошевого, В. К. Колпакова, В. М. Куца, М. І. Мельника, В. О. Навроцького, В. Ф. Опришка, В. Я. Тація, М. І. Хавронюка, Ю. С. Шемшученка та інших.

Розмежування сфери злочинного і незлочинного цікавило науковців і на початку XX сторіччя. Відомий теоретик кримінального права і процесу проф. Л. Є. Володимиров у свій час писав (далі — мовою оригіналу):

«Современное уголовное право ограничивает свое *primum desiderium* тем, чтобы человек только не вредил ближнему... Уголовное право удовлетворяется, когда один эгоизм не вторгается в область другого; нравственность требует,